

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาพสังคมในทศวรรษใหม่ เป็นยุคของความเร็วและความล้ำสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสาร ความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม การหล่อหลอมรวมความคิดและความเชื่อของกลุ่มคน ทำให้บุคคลในสังคมจะต้องตั้งรับการมีวิถีชีวิตยุคใหม่อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กวัยเรียน ทั้งการดำเนินชีวิตท่ามกลางกระแสเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาต่อของบุตรหลาน ตลอดจนการเผชิญสิ่งยั่วยุหรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ รอบตัว ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างมาก ทั้งปัญหาด้านการปรับตัว ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ฯลฯ โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตต่ำขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์ จิตใจและมีความขัดแย้งในชีวิตได้ง่าย ครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกัน ให้รอดพ้นจากการครอบงำความคิดของสื่อเทคโนโลยีและตั้งรับต่อการก้าวรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551: 1) และโลกในยุคศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า องค์กรความรู้มากมาย มหาศาลกำลังถูกสร้างขึ้นและหลังไหลไปสู่ทุกสังคมทั่วโลกอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน เกิดผลกระทบอย่างมากต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกระดับโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติ หากไม่ได้รับการดูแลและจัดการที่เหมาะสมก็จะก่อให้เกิดการสูญเสียกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมคนไปเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรง พลิกผันและคาดไม่ถึงคนยุคใหม่ต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และการปรับตัว (วิจารณ์ พานิช. 2554: 18) ภาศิเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับทักษะที่เด็กและเยาวชนจะต้องมีและได้รับจากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ คือ ทักษะการเรียนรู้และการคิด ซึ่งได้แก่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสาร ทักษะการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท ทักษะพื้นฐานด้านข้อมูลและสื่อ และทักษะชีวิต ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีจริยธรรม การรู้จักรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิผลของตนเอง ความสามารถในการชี้นำตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นทักษะที่จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักทำงาน

แก้ปัญหา สื่อสารและร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพไปตลอดชีวิต

ช่วงเข้าสู่วัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านอารมณ์และจิตใจ ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการการยอมรับจากเพื่อน แต่ยังขาดประสบการณ์และทักษะชีวิต จนบางครั้งทำให้เกิดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่ออันตราย ได้แก่ พฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ พฤติกรรมด้านความรุนแรง ปัญหาทางอารมณ์ การใช้สารเสพติดและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ปัญหาการเรียนและการปรับตัว สุวรรณ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ (2549: 222-232) ซึ่งปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการปลูกฝังหรือเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตั้งแต่วัยเรียนในระยะยาว เมื่อจบการศึกษาออกไปและก้าวเข้าสู่วัยรุ่นหรือเติบโตเป็นผู้ใหญ่ อาจส่งผลให้เป็นคนที่มี ปัญหาพฤติกรรมหรือมีปัญหาขัดแย้งในจิตใจได้ ทักษะชีวิตเฉพาะเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ในการเผชิญกับปัญหาในชีวิตที่เฉพาะเจาะจง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเอดส์ ปัญหาเพศ การตั้งครุฑที่ไม่พร้อม ปัญหาการปรับตัวต่อสภาวะวิกฤต ปัญหาสัมพันธภาพที่ไม่ดีกับเพื่อนและผู้อื่น ผู้ที่มีทักษะชีวิตในการเผชิญปัญหาเฉพาะเจาะจง จะเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งทางใจหรือมีพลังสุขภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้สามารถเอาชนะปัญหาอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการ สามารถปรับตัวในสถานการณ์วิกฤตและผ่านพ้นเหตุการณ์วิกฤตไปได้โดยไม่เกิดผลกระทบตามมา หรือสามารถฟื้นตัวกลับมาดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างรวดเร็ว ทักษะชีวิตเฉพาะถือว่าเป็นทักษะขั้นสูงที่มีความสำคัญต่อการจัดการกับชีวิตตนเองของผู้เรียน ได้แก่ ทักษะการรู้จักตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น เช่น การรู้ความแตกต่างระหว่างชายหญิง คุณค่าและศักดิ์ศรีของชายหญิง ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด เช่น การคิดที่ไม่เครียด การคิดเชิงบวก ทักษะการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เช่น ทักษะการปฏิเสธการชวนไปมีพฤติกรรมเสี่ยง ทักษะการใช้ภาษาที่สร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน การพูดสื่อสารที่สร้างมิตร (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2551: 15)

ภาวะผู้นำของเด็ก ๆ เกิดขึ้นได้จากการเลี้ยงดู การเป็นแบบอย่างของพ่อแม่พี่น้องหรือบุคคลที่ใกล้ชิดและจากสิ่งแวดล้อม การแสดงออกถึงภาวะผู้นำ ของเด็ก ๆ จะโดดเด่นขึ้นเมื่อได้รวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ มากขึ้น ภาวะผู้นำโดยทั่วไปจึงเกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องสอน ซึ่งตรงนี้เป็นจุดอ่อนของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่นักเรียนต่อห้องมีหลายคน หรือสอนได้ไม่ลึกพอสำหรับนักเรียนทุกคน จนนักเรียนหลายคนไม่ได้รับการชี้แนะและรับการฝึกฝนเพียงพอ เมื่อโตขึ้นจะไปทำงานการใดก็จะคอยเป็นผู้ตามเพราะหย่อนในเรื่องการนำผู้อื่น (ชิต บุญญา. 2544: 3-7) ทักษะที่เกี่ยวกับเด็กแห่งศตวรรษที่ 21 นั้น ได้แก่ ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork & Leadership) (วิจารณ์ พานิช. 2556: 16) ประกอบกับจิตวิญญาณที่ผู้นำยุคใหม่ต้องมี คือ การมีวิสัยทัศน์ (Visionary) การมีความรักให้ลูกน้อง (Passionate) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) มีความยืดหยุ่น (Flexible) มีความสามารถในการจูงใจ (Inspiring) มีการใช้นวัตกรรม

(Innovation) มีความกล้า (Courageous) มีจินตนาการสูง (Imaginative) ชื่นชมการทดลอง (Experimental) มีความเป็นอิสระ (Independent) (ภารดี อนันต์นาวิ. 2551: 5)

จากการรายงานการคัดเลือกประธานนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคมที่ผ่านมา พบว่านักเรียนขาดความมั่นใจในการลงสมัครรับเลือกตั้ง อาจเนื่องมาจาก นักเรียนไม่มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำ ไม่ต้องการรับผิดชอบภาระงาน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก ขาดการฝึกความเป็นผู้นำ ขาดการฝึกความรับผิดชอบต่อสังคมรอบตัว ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการประสานงาน ขาดทักษะในด้านการให้ความร่วมมือและการทำงานเป็นทีม อีกทั้งขาดความกล้าที่จะแสดงออก ซึ่งเหล่านี้เป็นทักษะความสามารถของผู้นำนักเรียนที่ควรมีในยุคปัจจุบัน

ขณะที่โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งโรงเรียนมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 45 ปี แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การดำเนินงานสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีขั้นตอนการได้มาของผู้นำ โดยเฉพาะประธานสถานศึกษา จึงส่งผลทำให้การบริหารงานกิจการนักเรียนไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะการได้ของผู้นำบางปีเกิดจากการบังคับไม่ได้เกิดจากความสมัครใจที่จะพัฒนาโรงเรียนการได้มาซึ่งผู้นำนักเรียนควรจากการสมัครของนักเรียน ผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย ควรได้ผู้นำที่เป็นต้นแบบที่ดีให้กับรุ่นน้อง ๆ เพราะงานสถานศึกษาเป็นงานที่นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาโรงเรียนไปตามกระบวนการนิติธรรมและเป็นกิจกรรมที่จะปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ความเป็นประชาธิปไตย มีจิตวิญญาณในการใช้ธรรมาภิบาล รู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมอย่างมีระบบ โดยรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการฝึกฝนให้นักเรียนมีส่วนร่วมและมีประสบการณ์ในด้านการบริหารและการปกครองนักเรียนโดยนักเรียนและเพื่อนนักเรียนฝึกฝนการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักเรียนในการกระทำใด ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงมีภารกิจในการปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้ ร่วมกิจกรรมนำหลักปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยไปใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง การเลือกประธานนักเรียน ประธานชุมนุม ประธานชมรม คณะกรรมการนักเรียนและสถานศึกษา จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการดำเนินงานสถานศึกษา (โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม. 2558: 16-38)

ผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม มีความตระหนักถึงสภาพปัญหาและความสำคัญของการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ หลังจากได้รับการคัดเลือกเป็นประธานนักเรียนและทีมกรรมการสถานศึกษา ซึ่งสามารถส่งผลให้นักเรียนมีภาวะความเป็นผู้นำ สามารถร่วมมือกันทำงานเป็นทีมและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในการพัฒนาโรงเรียนและสังคมต่อไป

คำถามการวิจัย

1. องค์กรประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีองค์ประกอบ ที่สำคัญและตัวบ่งชี้อะไรบ้าง
2. รูปแบบและการประเมินรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนที่เหมาะสม ตามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นอย่างไร
3. ผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พัฒนาขึ้น เป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้
 - 3.1 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบภาวะผู้นำนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังการใช้รูปแบบ การเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.2 เพื่อประเมินทักษะภาวะผู้นำนักเรียน ที่ได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.3 เพื่อสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ มีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีภาวะผู้นำ การเสริมสร้างภาวะผู้นำ รวมทั้งแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 20 ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบของการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20
2. ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20
3. โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 นำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียนและสำรวจความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำนักเรียน องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน ตามแนวคิดภาวะผู้นำของ Stogdill (1974: 72-91), Nolte (1996: 385-398), Barnard (1972: 108), DuBrin (1998: 26-35), ไพศาล จันทรภักดี (2548: 32-33), เสถียร แป้นเหลือ (2550: 117-118) และกาญจน์ เรืองมนตรี. 2547: 21; อ้างถึงใน Stogdill, 1981 อ้างถึงใน Bass and Stogdill, 1990

1.2 ยืนยันองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มาสังเคราะห์จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำนักเรียน

1.3 ศึกษาและสำรวจความต้องการของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นครูที่รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนและนักเรียนตัวแทนคณะกรรมการนักเรียน/สภานักเรียน จากสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 2,234 แห่ง

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นครูที่รับผิดชอบงานกิจการนักเรียนและนักเรียนตัวแทนคณะกรรมการนักเรียน/สถานักเรียน จำนวน 116 แห่ง ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 348 คน ได้มาโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า ไม่มีปรากฏหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจศึกษา สำหรับการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดของแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ ได้ศึกษาแนวคิดของ Stoner และ Wankle (1986: 12) แนวความคิดของ Nadler (1983: 72-90) แนวความคิดของ Mescon และ Khedouri (1985: 199) แนวความคิดของ Contemporary English แนวความคิดของ Longman (1981: 668) แนวความคิดของ Kaplan (1964) และ Keeves (1988: 570) แนวความคิดของชาญชัยณรงค์ ทรงศาตรี (2552: 17) และแนวความคิดของ ฉลาด จันทรสมบัติ (2550: 220-221) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบที่ใช้เป็นรูปแบบเชิงภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาเพื่อให้เห็นมโนทัศน์ ซึ่งเป็นโครงสร้างทางความคิด ในที่นี้รูปแบบเป็นขั้นตอนความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำนักเรียน 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 4) ด้านทักษะการแก้ปัญหา 5) ด้านความเสียสละ 6) ด้านความรับผิดชอบ และ 7) ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ ดำเนินการพัฒนา 3 ระยะ ประกอบด้วย

1) ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียนและสำรวจความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบและจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) ระยะที่ 3 การนำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้และการประเมินผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบโดยการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม และอื่น ๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้าง ภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุนิเทศวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ภารกิจ กระบวนการ วิธีการ กิจกรรม ตามองค์ประกอบภาวะผู้นำนักเรียน 7 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 4) ด้านทักษะการแก้ปัญหา 5) ด้านความเสียสละ 6) ด้านความรับผิดชอบ และ 7) ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ

3. กิจกรรมการเสริมสร้าง ประกอบด้วย 3 หน่วยกิจกรรม ดังนี้

- 1) ชุดกิจกรรมที่ 1 มิตรภาพสัมพันธ์ฉันและเธอ ประกอบด้วย
 - กิจกรรมที่ 1 มนุษย์สัมพันธ์
 - กิจกรรมที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง
 - กิจกรรมที่ 3 ทักษะการแก้ปัญหา
- 2) ชุดกิจกรรมที่ 2 คุณธรรมนำชีวิต ประกอบด้วย
 - กิจกรรมที่ 4 ความซื่อสัตย์
 - กิจกรรมที่ 5 ความเสียสละ
 - กิจกรรมที่ 6 ความรับผิดชอบ
- 3) ชุดกิจกรรมที่ 3 มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ ประกอบด้วย
 - กิจกรรมที่ 7 วิสัยทัศน์แห่งผู้นำ

1.4 นำข้อมูลจากการสำรวจองค์ประกอบและตัวบ่งชี้มาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) เพื่อหาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่แท้จริงของภาวะผู้นำนักเรียน

2. ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบและจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน

2.1 สันทนากลุ่มและสัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนต้นแบบสถานศึกษา โรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) จำนวน 3 แห่ง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ดังนี้

2.1.1 โรงเรียนลานทรายพิทยาคม ตำบลชะ อำเภอน้ำตุม จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 ได้รับรางวัลโรงเรียนต้นแบบสถานักเรียน ระดับประเทศ

2.1.2 โรงเรียนจักรคำคณาทร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ได้รับรางวัลโรงเรียนต้นแบบสถานักเรียน ระดับประเทศ

2.1.3 โรงเรียนกนกศิลป์พิทยาคม ตำบลชุมเห็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโรงเรียนต้นแบบสถานักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 ได้รับรางวัล โรงเรียนต้นแบบสถานักเรียนระดับภาค

2.2 นำข้อมูลที่ได้จากผลลัพธ์ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ชั้นตอนที่ 1 มาयर่างรูปแบบ และร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน

2.3 ตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบและร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

2.4 ปรับปรุงร่างรูปแบบและร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ตามคำแนะนำ ของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. ระยะที่ 3 การนำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำไปใช้

3.1 นำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้กับนักเรียน โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ดังนี้

3.1.1 นำรูปแบบไปใช้กับนักเรียนที่ปฏิบัติหน้าที่สถานักเรียน จำนวน 51 คน

3.1.2 ทดสอบความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำนักเรียนและติดตาม ผลการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 20 หลังการอบรม 2 สัปดาห์ โดยการนิเทศของผู้วิจัย

3.2 การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

1.1 องค์ประกอบของรูปแบบ

ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ ได้ศึกษาแนวคิด

ของ Stoner และ Wankle (1986: 12) แนวความคิดของ Nadler (1983: 72-90) แนวความคิดของ Mescon และ Khedouri (1985: 199) แนวความคิดของ Contemporary English แนวความคิดของ Longman (1981: 668) แนวความคิดของ Kaplan (1964) และ Keeves (1988: 570) แนวความคิดของชาวยุชฌนรงค์ ทรงศาศรี (2552: 17) และแนวความคิดของ ฉลาด จันทรมบัติ (2550: 220-221)

1.2 กระบวนการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ดำเนินการ ดังนี้

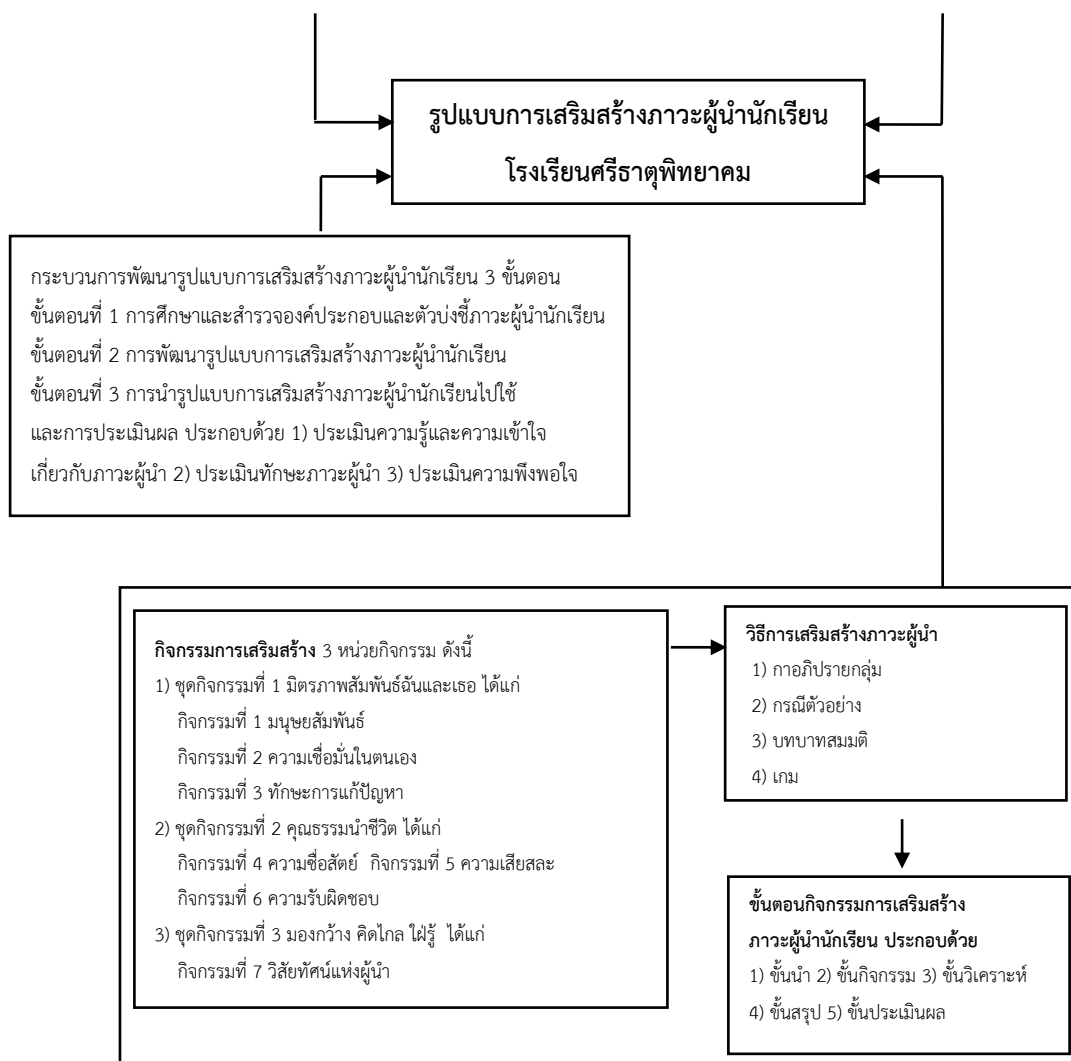
- 1) สันทนาการกลุ่มและสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่สถานักเรียนโรงเรียนต้นแบบสถานักเรียน โรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) จำนวน 3 แห่ง
- 2) นำข้อมูลที่ได้มากร่างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนและร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน
- 3) ตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนและร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน
- 4) ปรับปรุงร่างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนและร่างคู่มือการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการนำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้และประเมินผลรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ

จากการที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำนักเรียนผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำนักเรียนและการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน รวมทั้งได้ศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

แนวคิดภาวะผู้นำของ Stogdill (1974: 72-91), Nolte (1996: 385-398), Barnard (1972: 108), DuBris (1998: 26-35), ไพศาล จันทรมบัติ (2548: 32-33), เสถียร แป้นเหลือ (2550: 117-118) และกาญจน์ เรืองมนตรี. 2547: 21; อ้างอิงจาก Stogdill, 1981 อ้างอิงจาก Bass and Stogdill, 1990 ประกอบด้วย 1) ด้านมนุษยสัมพันธ์
2) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3) ด้านทักษะการแก้ปัญหา
4) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 5) ด้านความเสียสละ
6) ด้านความรับผิดชอบ 7) ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบของ Stoner และ Wankle (1986: 12) แนวความคิดของ Nadler (1983: 72-90) แนวความคิดของ Mescon และ Khedouri (1985: 199) แนวความคิดของ Contemporary English แนวความคิดของ Longman (1981: 668) แนวความคิดของ Kaplan (1964) และ Keeves (1988: 570) แนวความคิดของชาวยุชฌนรงค์ ทรงศาศรี (2552: 17) และแนวความคิดของ ฉลาด จันทรมบัติ (2550: 220-221)

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน
 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำของนักเรียน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการจูงใจ การโน้มน้าวหรือเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนคนอื่นให้สามารถปฏิบัติตามได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนรู้หรือกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มคณะบุคคล ทั้งทางกายและทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความรักใคร่ชอบพอกและแสดงความร่วมมือที่ดีต่อกันในการทำงานเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของตนเองขององค์กร

2) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงคุณลักษณะที่จะช่วยให้คนเราสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ ปราศจากความกลัวและความล้มเหลว ช่วยให้คนเรามีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาด้วยความรู้สึกที่มั่นคง ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มีความสุขในการดำรงชีวิตความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง ทำให้สามารถมองเห็นและแน่ใจว่าตนมีลักษณะต่าง ๆ เช่น ความสามารถ ความรับผิดชอบ ที่จะช่วยเหลือให้ตนเองให้ประสบผลสำเร็จได้

3) ด้านทักษะการแก้ปัญหา หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงการคิดแก้ปัญหา ซึ่งต้องใช้ความสามารถมาพิจารณาตัดสินปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อขจัดให้หมดไปและบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่ต้องใช้สติปัญญาในการพยายามหาทางมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายที่ยังคลุมเครือและเลือกสถานการณ์ที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ในการแก้ปัญหา นั้น

4) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงความถูกต้องตรงไปตรงมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การพูดแต่สิ่งที่เป็นจริงไม่กลบกลอกไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่คดโกง ไม่หาผลประโยชน์และเอาเปรียบในทางมิชอบ มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ทั้งซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กล คดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

5) ด้านความเสียสละ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงการละความเห็นแก่ตัว ยินยอมและเต็มใจที่จะสละ ทั้งเวลา ร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อุทิศต่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ยึดประโยชน์เอามาเป็นของตนและพวกพ้อง

6) ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงภาระหน้าที่ที่บุคคลได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ มีการปฏิบัติด้วยความตั้งใจจริง ด้วยความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงด้วยความมานะพยายาม เอาใจใส่และตรงต่อเวลา เพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

7) ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกถึงการเป็นบุคคล

ที่มองเห็นผลสำเร็จในอนาคตขององค์กรผ่านกระบวนการคิด การรับรู้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ความคิดจากข้อมูลปัจจุบัน ที่มีความน่าเชื่อถือ น่าสนใจ สามารถมองเห็นเป้าหมาย ความหวัง ค่านิยม และความน่าเชื่อถือขององค์กร

2. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน หมายถึง การดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำนักเรียน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ การเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการนำรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนไปใช้

3. ขั้นตอนกิจกรรมการเสริมสร้าง หมายถึง การดำเนินการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ดำเนินกิจกรรม 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นนำ 2) ขั้นกิจกรรม 3) ขั้นวิเคราะห์ 4) ขั้นสรุป และ 5) ขั้นประเมินผล

4. วิธีการเสริมสร้างภาวะผู้นำ หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียน มีภาวะผู้นำ โดยใช้วิธีการเสริมสร้าง 4 วิธี คือ 1) การอภิปรายกลุ่ม 2) กรณีตัวอย่าง 3) บทบาทสมมติ และ 4) เกม

5. ผลการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ มีความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำ นักเรียนมีทักษะภาวะผู้นำในการดำเนินชีวิตและมีความพึงพอใจต่อการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ 52 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ด้านมนุษยสัมพันธ์ 2) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง 3) ด้านทักษะการแก้ปัญหา 4) ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต 5) ด้านความเสียสละ 6) ด้านความรับผิดชอบ และ 7) ด้านวิสัยทัศน์แห่งผู้นำ

6. ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน หมายถึง คุณภาพของ ชุดกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80 ดังนี้ 80 ตัวแรก หมายถึง ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทุกคนที่ได้คะแนนจาก ผลการประเมินทักษะภาวะผู้นำนักเรียนระหว่างการใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 80 เป็นประสิทธิภาพด้านกระบวนการ

80 ตัวหลัง หมายถึง ร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทุกคนที่ได้จากการสอบวัด ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำนักเรียน หลังการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียน ร้อยละ 80 เป็นประสิทธิภาพด้านผลลัพธ์

7. ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะ ผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาตุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ซึ่งประเมินได้จากการใช้แบบวัดความพึงพอใจ โดยประเมินค่าเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุด

8. วิทยากร หมายถึง ครู คณะครูและผู้วิจัยที่รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างภาวะ
ผู้นำนักเรียน ตามรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำนักเรียนโรงเรียนศรีธาดุพิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน